

מקום התפילין של יד

מדידה נכונה

ס"ז, ומוזה היה נראה דלברק הבית על כרחך שיעור התפילין קטנים מאוד. ואולי מקום יש בזרוע ברוחב גם כן לצד הנוטה להגוף, וכעין מה שכתב אדוני אבי זקני בדברי חיים ח"ב סי' ו' דמקום יש בראש ברוחב עיי"ש, ולפי דעתי מהברק הבית יש ראייה לאדוני אבי זקני, דעל כרחך בזרוע ברוחב ודו"ק, וכבר הארכתי בזה הרבה" ווא"כ עדיין צ"ע לדידן, שאין סוכרין כלל כהדברי חיים בזה, וגם סוכרים שכל התפילין צ"ל במקומן כדברי המשנ"ב שם, ע"ד מש"כ אדה"ז (להלן סי"ד) בתש"ר "וצריך להיות כל התפילין במקום שעושה קרחה".

(2) בקשר למה שכתב שבמדידה מסויימת יש שיעור אצל נער בר-מצווה - הפנינו זאת לרב השואל, ולפי דבריו אין הדברים נכונים במציאות [ואני מדרתי אורך התיאור שלי והיא 7.5 ס"מ, ואורך הזרוע כולה כשהיא ישרה לא יותר מ-20 ס"מ, ואם-כן בנער בר-מצווה, שאיבריו קטנים בהרבה, איך יכול להיות מקום להנחת תפילין כאלה?].

(3) בשו"ע שם נאמר ש"בגובה הבשר שבפרק הזרוע שבין המרפק... להכתף, וזה המקום נקרא קיבורת, אבל לא יניחנה למעלה מהקיבורת, דהיינו שלא יניחנה למעלה מחצי הפרק...". זאת אומרת שעד חצי הפרק נקרא קיבורת ולא יותר [אף שגובה הבשר נמשך גם שם, ולכן לא הוצרך לפרט זאת שוב בסעיף ח].

הרב י. ש. גינזבורג, עומר

מקום ההנחה הוא העיקר

שמחתי לקבל לידי את גיליונכם הנכבד לשבת פורשת שמות (גיליון תשנ"ו), ובו מצאתי להרב יוסף יצחק שי' רבינובין שהעיר בעניין תפילין גדולות לבעלי זרוע קטנה. ומכיוון שעל-אף חשיבותו הרבה של נושא זה לא ראיתי שידונו בו כראוי, ראיתי

בקשר למה שהעירו בגיליון תשנ"ו, בעניין תפילין של יד, דאולי מניחים אותן ח"ו שלא כראוי ר"ל.

הנה המדידה הנכונה היא, כאשר היד ישרה 180 מעלות, ולא מקופלת, אזי יש שיעור שלם גם אצל נער בר-מצווה, והכול על מקומו בא בשלום. ולהעיר דאדמו"ר הזקן בסי' כז ס"ב כתב, דהקיבורת היא למטה מחצי הפרק שבין מרפק לכתף, ולכן בס"ח לא כתב הענין ד'חצי' כמו שכתב הבית יוסף בשולחן ערוך ס"ז, כי מניח על הקיבורת, והיינו הך. עיין ביאור הלכה ס"א ד"ה בראש העצם כו'. ואם כן יסוד הלכה זו אינה מחצי ולמטה אלא היכן מקום הקיבורת, וד"ל ואכ"מ.

למי שידו קטנה במיוחד, ניתן להזמין תפילין שהתיתורא והמעברתא שלהם לא יהיו רחבים יותר מהצורך, ואז לא יפריע לו מה שהקציצה היא ד' על ד' סנטימטר.

הרב יוסף יצחק בלינוב, רב מרכז העיר, ב"ב

תגובה

(1) בעניין מקום ההנחה כבר העיר זאת המשנה ברורה על אתר (ס"ק ד), שלכן "נכון למנוע מלהניח תפילין גדולים", וראה בארוכה בס' הלכה ברורה להרב דוד יוסף ח"ב (בשו"ת אוצרות יוסף שבסוף הספר, סי' ז). והרה"צ מצאנז-קלויזנבורג זצ"ל בשו"ת דברי יציב (חלק אורח חיים, סימן עז אות ז), כתב וז"ל: "ובאמת נסתבכתי, דלברק הבית שן-מקום תפילין הוא רק מבשר התופח עד חצי הזרוע, ולהשימושא רבא [בסוף ה' תפילין מהלכות קטנות (דף י' טור א') והובא בטור או"ח סי' ל"ב] דשיעור תפילין אצבעיים על אצבעיים, איך אפשר שמקום בזרוע להניח ב' תפילין כמו שכתוב שם בסי' כ"ז



כל פנים נותר מרווח מועט ביותר וקשה לצמצם. פשוט וברור לכל בר דעת שבמצב כזה, שאין אפשרות גם להניח 'אצבעיים' על אצבעיים' וגם להניח במקום הנכון - ההנחה במקום הנכון, שהיא מעיקר הדין, עדיפה על ה"הידור" של גודל התפילין של יד.

ואם למאן דהו (מטעמי שפיץ חב"ד וכדומה) השכל הישר וההיגיון הפשוט אינם מספיקים, כך כותב רבינו זי"ע במכתבו מיום ט' תמוז תשט"ז (אגרות קודש חלק י"ג עמ' רנא): "ומה שכתב: מה יש לבכר יותר בתפילין של ראש: אם ההידור של 'אצבעיים' על אצבעיים' או ההידוק היפה? תמוה! והאמת, כי מה זה שייכות בין שני הדברים?¹ ואם תמצי'לומר שאפשרי שאלה כזו, היינו שאי אפשר שיהיו שני העניינים, מוכן שההידוק במקום הוא ראשונה במעלה, כיוון שהוא מעיקרי המצווה".

הרי לנו דברים ברורים כתובים וחתומים בטבעת המלך, שההידוק במקום הנכון הוא הראשון במעלה, אם יש מזה סתירה לההידור ד'אצבעיים על אצבעיים'. ולכן לפלא הוא שרבים מאנ"ש אינם מתנהגים לפי האמור, וחובת רבני אנ"ש שיחיו לעורר על דבר פשוט זה שרבים נכשלים בו.

ואסיים בטוב - בתקווה לשיפור ותיקון הנ"ל.

שמואל הסופר

1) שאין לו כל בסיס ומקור, שכן אדה"ז מביא הידור הנ"ל רק בתש"ר. בב"ח על הטור (הובא ב'התקשרות' גיליון תקמג) סי' לב פוסק "שלענין הלכה כל בעל נפש יחמיר שיהא רוחב התיתורא (במכתבי הרבי המצוטטים בפנים אינו כן, עיי"ש) אצבעיים על אצבעיים בין של ראש בין של יד". אך בלשונו של אדה"ז א"א להעמיס כנ"ל, שכן פוסק הוא במפורש "ובתים של יד - אצבע על אצבע לכתחילה" וק"ל. ונראה שהא דאנ"ש [ורבותינו נשיאנו, וכמ"ש באות חיים שם סי' קיז] מניחים ג"כ תפילין של יד גדולות, אינו מצד ההידור האמור, אלא מכיוון שכן נהוג בתש"ר עשו ג"כ בתש"י, לנוי מצוה בלבד [פסקי תשובות סי' לב הערה 468], אך אין בזה דיוק. ופשיטא מלשון אדה"ז שם שאין עניין שיהיה ב' התפילין באותה המידה.

2) כן הוא בנוגע לתש"ר, היות שלשיטת אדה"ז בשולחנו סי' כז סי"ד "דהיינו שקצה התחתון של התיתורא יהיה מונח על מקום התחלת עיקרי השער במצחו, ונמשך המקום הראוי להיות תש"ר עד סוף מקום שמוחו של תינוק רופס" - שאלה כזו נדירה במציאות [ראה ביאור הלכה סי' כז ס"ט ד"ה עד סוף].

לנכון לבוא בדברים קצרים ופשוטים מה שנראה לעניות דעתי בעניין זה.

מובא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן בסי' לב סעיף ג - והוא מהשימוש רבא"ש כמצויין שם - וזה לשונו: "והגאונים אמרו שהבתים של ראש צריך להיות אצבעיים על אצבעיים לכתחילה, ואם פחת לא פסל, ובתים של יד אצבע על אצבע לכתחילה. וכל אצבע סתם היא גודל. ויש לחוש לדבריהם אף שלא נהגו כן". ובאגרת הקודש סימן י': "...ולכן רוב המצוות יש להם שיעור מצומצם, כמו אורך הציצית - י"ב גודל, והתפילין - אצבעיים על אצבעיים, ומרובעות דווקא".

ואכן, על-פי דברים אלו נהגו חסידי חב"ד להדר ולהניח תפילין שגודל בתיהן (כן הוא פשוט לשונו של רבינו הזקן שם וכפי שמדייק רבינו במכתב מכ' אלול תשי"ז - אגרות קודש חט"ו עמ' תלז, וראה גם כן באגרות קודש ח"א עמ' שס, ודלא כדעת הב"ח ששיעור הנ"ל כולל את התיתורא) אצבעיים על אצבעיים.

ובנוגע למקום הנחתן של תפילין של יד, מובא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן כז ס"ב, וזה לשונו: "צריך להניחה בגובה הבשר שבפרק הזרוע, שבין המרפק שקורין אולעמבוגין בלע"ז להכתף, וזה המקום נקרא קיבורת, אבל לא יניחנו למעלה מהקיבורת, דהיינו שלא יניחנה למעלה מחצי הפרק שבין המרפק להכתף, ואפילו בחצי התחתון של זה הפרק לא יניח בתחתיתו ממש למטה מהקיבורת".

שיעור זה בפשטות הוא על כל חלקי בית התפילין של יד (כולל התיתורא והמעברתא), שאף חלק מהם לא ימצא מחוץ למקום הנ"ל, כנפסק ברמ"א סימן כז ס"א ובמשנה ברורה שם סימן קטן ד וכן בביאור הלכה שם, והעיקר לעניינו - כן משמע מסתימת לשון אדה"ז (דלא כביאור הגר"א שם שמתיר להניח בחצי העליון, שדעת יחיד הוא).

אך דא עקא - לפי מדידות שעשיתי בזמנו (המדידות המדויקות אינן תחת ידי כעת, אך דבר פשוט הוא ובידי כל אחד להיווכח בכך בעצמו), לבחור בר"מ מצווה בגודל ממוצע ומתחת לכך, וכן להרבה אנשים מבוגרים, אין מספיק מקום בקיבורת להניח תפילין של אצבעיים על אצבעיים, או שעל